

Погорецький М. А.,
 доктор юридичних наук, професор,
 Заслужений діяч науки і техніки України,
 завідувач кафедри правосуддя юридичного
 факультету Київського національного
 університету імені Тараса Шевченка

*«Мистецтво судочинства, по суті,
 є не що інше, як мистецтво
 користуватися доказами».*
Ієремія Бентам

«Великі Істини – прості істини».
Лев Толстой

НОВА КОНЦЕПЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ДОКАЗУВАННЯ

У статті здійснено критичний аналіз сучасних концепцій кримінального процесуального доказування. Доводиться невідповідність зазначених концепцій сучасній змішаній моделі кримінального процесу України. Пропонується авторська концепція кримінального процесуального доказування, розкривається її зміст та обґрунтовується доцільність запровадження її в кримінальний процес України.

Ключові слова: кримінальне процесуальне доказування, об'єкт доказування, мета доказування, засоби доказування, суб'єкт доказування, результат доказування, етапи доказування, докази.

В статье осуществлен критический анализ современных концепций уголовного процессуального доказывания. Доказывается несоответствие указанных концепций современной смешанной модели уголовного процесса. Предлагается авторская концепция уголовного процессуального доказывания, раскрывается ее содержание и обосновывается целесообразность введения ее в уголовный процесс Украины.

Ключевые слова: уголовное процессуальное доказывание, объект доказывания, цель доказывания, средства доказывания, субъект доказывания, результат доказывания, этапы доказывания, доказательства.

Доказування є фундаментальною науковою і правовою категорією кримінального процесу, яка визначає його основний зміст, функціонування усіх його інститутів та впливає на організацію і діяльність правоохоронних, правозахисних і судових органів, які здійснюють криміналь-

не провадження, а також на організацію і діяльність усіх інституцій, які забезпечують здійснення цього провадження.

Впродовж існування кримінального процесу в кожній країні світу, незалежно від приналежності її до тієї чи іншої правової системи, доказування викликало та продовжує викликати найбільше

труднощів у правозастосовній діяльності практикуючих юристів.

В усі часи існування кримінального процесу доказування було в основі судово-слідчих помилок, необґрунтованих та несправедливих кримінальних процесуальних рішень, а також одним із головних процесуальних інструментів державних репресивних органів, діяльність яких мала трагічні наслідки для мільйонів безвинних жертв.

Водночас кримінальне процесуальне доказування може бути й головною кримінальною процесуальною гарантією та ефективним процесуальним засобом прийняття обґрунтованих, вмотивованих і справедливих кримінальних процесуальних рішень для досягнення мети й вирішення завдань кримінального провадження, що підтверджується практикою правоохоронних, судових органів та правозахисних інституцій цивілізованих, правових, демократичних країн світу.

Зважаючи на значення доказування у кримінальному процесі, йому присвячено тисячі наукових та навчально-методичних праць найкращих фахівців кримінального процесу та криміналістики усіх епох та країн, у тому числі й монографічного характеру, серед яких праці правників, які стали теоретичною основою для розробки та обґрунтування авторської концепції доказування, яка презентується читачеві, а саме:

а) дореволюційних фахівців: І. Є. Андрієвського, І. Бентама, В. А. Баніна, Я. І. Баршева, С. І. Вікторського, Л. Є. Владімірова, М. В. Духовського, О. А. Квачевського, В. К. Случевського, В. Д. Спасовича, Д. Г. Тальберга, І. Я. Фойницького та ін.;

б) вчених радянської доби і сучасних науковців України та інших країн – колишніх республік СРСР: О. С. Александрова, Ю. П. Аленіна, В. Д. Арсеньєва, Ю. В. Астафьєва, А. Р. Белкіна, Р. С. Белкіна, Ю. П. Боруленкова, Т. В. Варфоломєєвої, О. О. Васяєва, В. І. Галагана, І. В. Гловюк, В. П. Гмирка, С. О. Голунського, В. Г. Гончаренка,

Г. Ф. Горського, М. М. Гродзинсько-го, М. О. Громова, Ю. М. Грошевого, А. А. Давлетова, В. С. Джагієва, Р. Г. Домбровського, В. Я. Дорохова, А. Я. Дубинського, О. О. Ейсмана, П. С. Елькінд, В. І. Зажицького, В. С. Зеленецького, М. А. Іванова, Ц. М. Каз, Л. М. Карнеєвої, М. М. Кіпніса, Л. Д. Кокорєва, Р. В. Костенка, І. І. Котюка, М. П. Кузнєцова, С. В. Курильова, О. П. Кучинської, А. А. Кухти, О. В. Левченка, В. К. Лисиченка, Л. М. Лобойка, Є. Д. Лук'янчикова, П. А. Лупинської, І. Б. Михайловської, М. М. Михеєнка, Г. М. Міньковського, В. А. Новицького, В. Т. Нора, Ю. К. Орлова, П. С. Пастухова, О. В. Побєдкіна, М. П. Полякова, В. О. Попелюшка, А. Р. Рагінова, Д. Б. Сергєєвої, Н. В. Сибільової, А. В. Соловійова, С. М. Стахівського, М. С. Строговича, В. М. Тертишника, О. І. Трусова, Л. Д. Удалової, Л. Т. Ульянової, Ф. Н. Фаткулліна, О. О. Хмирова, С. А. Шейфера, М. Є. Шумила, О. Г. Яновської та ін.

в) сучасних фахівців західних країн: Дж. Андрєвса, Л. Бахмайєр-Вінтер, П. Вестена, А. Габерли, І. Денніса, П. Мірфелда, Е. Моргана, П. Робертса, С. Сібрука, Дж. Спенсера, Дж. Спрака, М. Хіртса, А. Цукермана та ін.

Слід зазначити, що незважаючи на те, що доказування є найбільш дослідженою науковою категорією й багатьма вченими вже майже півстоліття визнається самостійною науковою теорією кримінального процесу [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10 та ін.], до цього часу серед правників немає єдності думок щодо низки складових цієї теорії. На сьогодні дискусійними залишаються питання щодо методологічної основи доказування, щодо співвідношення доказування й пізнання, щодо доцільності використання в теорії доказування теорії відбиття, щодо мети та результатів доказування, щодо засобів та суб'єктів доказування тощо.

Неоднозначність наукових підходів вчених щодо багатьох основоположних категорій теорії доказування викликає у нормотворців та правозастосовців ба-

гато труднощів у їх діяльності, що негативно позначається в цілому на ефективності кримінального процесу та на його соціальній цінності у вирішенні кримінально-правових спорів.

Враховуючи зазначене, перед вітчизняною кримінально процесуальною наукою стоїть важливе завдання: розробка такої концепції доказування, яка б розкривала його сутність й відповідала вітчизняній моделі змішаного кримінального процесу України¹, що впроваджена чинним КПК України, та вирішувала ті завдання, які стоять перед теорією кримінального процесуального доказування.

Виходячи із викладеного, метою цієї статті є висвітлення в установлених її межах основних положень авторської концепції кримінального процесуального доказування.

Перед усім зазначимо, що ми поділяємо думку тих вчених, які визнають існування теорії кримінального процесуального доказування як самостійної теорії кримінального процесу, а теорію доказів її складовою, та наводимо у свої роботах щодо цього додаткові аргументи [9; 10 та ін.].

Сучасне розуміння сутності кримінального процесуального доказування та процесу формування наукових поглядів щодо нього, потребує ретроспективного аналізу.

Розкриваючи сутність кримінального процесуального доказування в історичній ретроспективі, зазначимо, що відомий правник XIX ст. І.Я. Фойницький вважав, що кримінальне процесуальне доказування має той же самий зміст, що й у логіці термін доказ [11, с. 170]. Тобто автор зводив доказування лише до логічної розумової діяльності². Така думка

¹ Сучасний кримінальний процес України за КПК України 2012 року має змішану форму (модель, тип): змагальну на судових стадіях та розшукову з елементами змагальності, що мають тенденцію до розширення, на стадії досудового розслідування.

² У логіці терміном «доказ» позначається логічне доведення, яке здійснюється лише за законами і правилами логіки, тобто є розумовою діяльністю. Логічне доведення складається із трьох частин: тези, аргументів (основи) і демонстрації (форми доказу).

вченого не знайшла підтримки фахівців із теорії доказування, оскільки вона не відповідає сутності кримінального процесуального доказування.

Інші правники необґрунтовано зводили доказування лише до практичної діяльності, зазначаючи, що доказування – це різновид, одна із форм практичної пізнавальної діяльності [1, с. 28; 12, с. 116 та ін.]. Підтримуючи таку позицію, В.Г. Гончаренко вважає, що доказування можна визначити як одну з форм практичної діяльності в процесі регулювання суспільних відносин, яка полягає у збиранні, дослідженні, оцінці й використанні інформації, котра за певних умов, визначених процесуальним законом, набуває статусу юридичних доказів [13, с. 8].

Один із основоположників наукової школи кримінального процесуального права та криміналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка Д.Г. Тальберг, розуміючи доказування як пізнавально-практичну і розумову діяльність, ще у XIX ст. писав, що вчення про докази становить найбільш

Тезою доказу називається положення, істинність якого треба довести.

Аргументом (основою) називаються ті судження, які наводяться для доведення тези. Аргумент – це думка істинності якої уже встановлена раніше, і яка може бути використана для обґрунтування довільного положення. До аргументів відносять: факти дійсності; закони; аксіоми; дефініції; раніше доведені положення.

Демонстрацією (формою доказу) називається спосіб логічного зв'язку тези з основою. Демонстрація як процес виведення тези із аргументів завжди має форму умовиводу. – Докл. див.: *Конверський А.Є.* Логіка. Підручник для студентів юридичних факультетів / А.Є. Конверський. – 5-те вид. перероб. та доп. – К.: Цетр учб. літератури, 2015. – С. 298–302.

Слід звернути увагу на невідповідність термінології логіки та теорії доказування, що призводить до неоднакового розуміння й застосування одних і тих же термінів у вказаних науках. Такий стан не сприяє розвитку й взаємному використанню наукових знань ані логіки, ані теорії доказування. Так, наприклад, у логіці терміном «судовий доказ» позначається процес збирання, закріплення, перевірки й оцінки доказів, що не відповідає теорії кримінального процесуального доказування, де термін «доказ» має зовсім інше значення. – Докл. див.: *Жеребкін В.Є.* Логіка: підручник / В.Є. Жеребкін. – 10-те вид. перероб. та доп. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2008. – С. 204–205.

суттєву і важливу частину кримінального судочинства, оскільки всі судові дії у кожному окремому випадку спрямовані на збирання, встановлення і оцінку доказів для досягнення істини з питань про факт злочину і винність особи [14, с. 58].

Ця думка набула подальшого розвитку в більш пізніх працях правників як колишнього СРСР, так і сучасних пострадянських країн, у тому числі й України. Розвиваючи думку Д. Г. Тальберга щодо поняття та змісту доказування, один із провідників зазначеної наукової школи Київського національного університету імені Тараса Шевченка М. М. Михеєнко зазначав, що доказування – це діяльність суб'єктів кримінального процесу зі збирання (формування), перевірки та оцінки доказів і їх процесуальних джерел, а також з формулювання на цій основі певної тези і приведення аргументів для її обґрунтування [15, с. 10], розуміючи також доказування як пізнавально-практичну і розумову діяльність.

Результати аналізу сучасних наукових праць, присвячених теорії доказування українських авторів, а також зарубіжних фахівців, які впливають на розвиток вітчизняної теорії доказування, дають підстави виділити в ній три основні наукові концепції, якими представлена сьогодні теорія кримінального процесуального доказування на пострадянському просторі.

Найпоширенішою серед них є концепція, що полягає в розумінні доказування як кримінальної процесуальної діяльності зі збирання, перевірки та оцінки доказів. Ця концепція проаналізована нами в низці раніше опублікованих авторських праць [9; 16, с. 498–535; 17; 18 та ін.], а тому не зупиняючись на ній докладно, висвітливо лише основні її положення.

Особливістю цієї концепції є те, що у її прибічників немає єдності думок щодо багатьох її наукових і правових категорій. Так, окремі з них намагаються доповнити зазначені три елементи доказування (збирання, перевірка й оцінка

доказів) іншими [19, с. 115; 2, с. 10–14; 20, с. 208–211; 21, с. 220; 22, с. 4; 23, с. 12; 24, с. 7; 25, с. 15; 26, с. 302; 12, с. 298; 27, с. 8; 28, с. 6, 10–14; 15, с. 105–106; 13, с. 24–27 та ін.], або ж замінити окремі із них новими [15, с. 10; 29, с. 43; 30, с. 33; 31, с. 11 та ін.]. Проте при цьому зміст цієї концепції суттєво не змінюється.

Методологічною основою зазначеної концепції на сьогодні продовжує залишатися філософська теорія пізнання та її складова – теорія відбиття [32; 33; 34; 35; 36; 37], яка у сучасній філософії [38; 39; 40 та ін.] та у сучасній кримінальній процесуальній теорії [41, с. 68–75; 42, с. 94–105 та ін.] піддається критиці.

Дискусійними у цій концепції є такі основні питання: про співвідношення пізнання та доказування [43, с. 38; 44, с. 10–11; 26, с. 295; 16, с. 210–216; 45, с. 62, 104; 46, с. 41; 21, с. 10–11; 47, с. 13–14; 48, с. 144–149; 49, с. 114–132; 50 та ін.], про мету доказування, яка більшістю правниками вважається встановленням істини абсолютної, судової, матеріальної, формальної [23, с. 12; 51, с. 13; 2, с. 26; 15, с. 7; 52, с. 22–37; 53, с. 58; 54, с. 14; 55, с. 91; 56; 57, с. 82 та ін.], про суб'єктів доказування [5; 58; 59; 60 та ін.].

Більшість представників цієї концепції визнають суб'єктами доказування не лише сторони кримінального провадження, а й суд [58, с. 132; 59, с. 28; 60, 35–40 та ін.].

Окремі із них відносять до суб'єктів доказування лише тих, які ведуть кримінальний процес (слідчий, прокурор, суд) [3, с. 56; 61, с. 55 та ін.].

Висловлюється навіть думка, що в «самому загальному вигляді суб'єктами доказування можна вважати усіх осіб, які приймають участь у кримінальному процесі» [4, с. 24].

Зазначена концепція, на наш погляд, не в повній мірі відповідає сутності кримінального процесуального доказування ані змагального, ані змішаного кримінального процесу, проте вона знайшла своє нормативно-право-

ве закріплення у КПК України 1960 р. (ст. ст. 66–67), у чинному КПК України (ч. 2 ст. 91, ст. 93; ч. 1 ст. 94), у КПК інших країн колишнього СРСР: КПК РФ (ст.ст. 85–89) [64], КПК Республіки Азербайджан (ст.ст. 143–145) [65], КПК Республіки Вірменія (ст. 124) [66] та ін.

Наступною є теоретична концепція кримінального процесуального доказування, яку в Україні презентує самобутній український вчений-процесуаліст В.П. Гмирко [67; 68; 61 та ін.]. Запропонована ним концепція на сьогодні має в Україні своїх прибічників та послідовників [70; 71 та ін.]. Методологічною основою цієї концепції є системомиследіяльнісна методологія (СМД-методологія), розроблена Г.П. Щедровицьким¹.

В.П. Гмирко, на підставі результатів аналізу концептуальних положень вітчизняної теорії кримінального процесуального доказування та керуючись СМД-методологією Г.П. Щедровицького, робить слушний висновок про те, що «в науці вітчизняного кримінального процесу існує нестикування, «розрив» між діяльнісним позиціонуванням доказування та недіяльнісною практикою його теоретичного опанування (осмислення)» [68] й формулює власний авторський «проектний погляд на діяльність доказування як на структуру певним чином організованих і взаємозв'язаних сімох «функціональних місць» (ФМ): 1) ФМ-1 «Мета діяльності доказування»; 2) ФМ-2 «Вихідний матеріал діяльності доказування»; 3) ФМ-3 «Спосіб діяльності доказування»; 4) ФМ-4 «Засоби діяльності доказування»; 5) ФМ-5 «Носії

діяльності доказування»; 6) ФМ-6 «Перетворювальний процес діяльності доказування»; 7) ФМ-7 «Продукт діяльності доказування» та розкриває їх зміст [67, с. 99–301; 68; 69, с. 35–38], а також дає визначення поняття кримінального процесуального доказування «як прикладної та юридично пізнавально-дослідницької й проектно-реалізаційної діяльності обвинувальної та судової влад, спрямованої на заміщення правнорелевантних «подій» юридичними конструкціями на основі виготовлених за процесуальними правилами фактових сукупностей» [67, с. 302; 68; 69, с. 38].

Аналіз «проектного погляду» В.П. Гмирка на кримінальне процесуальне доказування та його авторське визначення, дає нам підстави для висновку, що В.П. Гмирко не розкриває в повній мірі сутність кримінального процесуального доказування як пізнавально-практичної правової й розумової діяльності, а визначене ним поняття кримінального процесуального доказування не відображає усіх наведених ним сімох «функціональних місць» доказування.

Окрім того, визначене В.П. Гмирком поняття кримінального-процесуального доказування не відповідає сучасній змішаній моделі кримінально процесу України, запровадженій КПК України 2012 р., де суб'єктами доказування є сторони кримінального провадження (сторона обвинувачення (гл. 2 КПК України) та сторона захисту (гл. 3 КПК України), а на суд покладається обов'язок забезпечення реалізації сторонами кримінального провадження своїх повноважень (ч. 6 ст. 22 КПК України), у тому числі й щодо доказування. У зв'язку з цим не зрозуміло на яку з вже існуючих моделей кримінального процесу розрахована авторська концепція В.П. Гмирка, або яку нову модель кримінального процесу пропонує автор для розробленої ним авторської концепції кримінального процесуального доказування.

На наш погляд, поняття кримінально-процесуального доказування, яке

¹ Докладно про сутність системомиследіяльнісної методології (СМД-методологія) радянського філософа і методолога, творця системомиследіяльнісної методології, засновника і лідера Московського методологічного гуртка та ідейного натхненника «методологічного руху» Г.П. Щедровицького див.: *Щедровицький Г.П. Філософія*. Наука. Методологія / Редакторы-составители А.А. Пископфель, В.Р. Рокитянский, Л.П. Щедровицкий. – М.: Шк. Культ. Политики. – 1997. – 656 с.; *Щедровицький Г.П. Схеми дослідницької діяльності – системно-структурне строєння, смисл і содержание* / Г.П. Щедровицький: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fondgp.ru/gp/biblio/rus/57> та ін.

дається В.П. Гмирком, більш відповідає інквізиційній (розшуковій) формі кримінального процесу, яку й сам автор обґрунтовано критикує у своїх роботах, допускаючи при цьому явну непослідовність та протиріччя у своїх судженнях та висновках.

Виходячи із результатів аналізу наукових поглядів В.П. Гмирка на кримінальне процесуальне доказування, вважаємо, що основною причиною невідповідності теоретичної концепції доказування В.П. Гмирка сучасній моделі кримінального процесу України є те, що її автор не зміг належним чином інтерпретувати філософську системомислєдїяльнїсну методологію Г.П. Щєдровицького, окремі положення якої є дискусійними у філософії та теорії діяльності, у кримінальну процесуальну теорію, й використати цю методологію при розробці своєї авторської концепції кримінального процесуального доказування з урахуванням сучасної моделі (типу, форми) кримінального процесу України, процесуальних функцій сторін кримінального провадження та суду у цій моделі й потреб сучасної вітчизняної правозастосовної практики.

Наступною є оригінальна наукова концепція кримінального процесуального доказування, яку презентує Нижегородська школа процесуалістів і, зокрема, її яскравий самобутній представник О.С. Александров [72; 73; 74; 75 та ін.]. Оскільки ця концепція має суттєвий вплив на розвиток вітчизняного доказового права [70, с. 46–47; 71, с. 26 та ін.], то є потреба окремого аналізу її основних положень в межах обсягу цієї статті.

Слід звернути увагу на те, що сам О.С. Александров та його прибічники й послідовники називають цю концепцію « новою теорією судових доказів », « доктринальною моделлю ». Проте результати зробленого нами аналізу цієї концепції дають підстави вважати, що багато її положень не є новими, а вже розроблені процесуалістами впродовж

XIX–XXI ст.ст. та впроваджені в низку чинних КПК західних країн і в низку нових КПК країн – колишніх республік СРСР (Вірменія, Казахстан, Молдова, Грузія, країни Прибалтики), у тому числі й у чинному КПК України. Окремі наукові положення цієї « нової теорії судових доказів » є дискусійними. Водночас, слід зазначити, що для сучасної моделі кримінального процесу Російської Федерації концепція О.С. Александрова є дійсно новою. Сутність її полягає в наступному.

Автор зазначає, що сучасний змішаний кримінальний процес Російської Федерації по суті є слідчо-розшуковим й пропонує замість нього « змагальну парадигму доказування істини і властиву їй інформаційно-комунікативну модель взаємодії учасників попереднього (досудового) і судового розслідування ». На відміну від сучасної моделі кримінального процесу Російської Федерації, де, як пише автор, « господарем кримінальної справи і головним суб'єктом доказування є слідчий » пропонується щоб таким господарем « став суддя (слідчий суддя) і рівноправні сторони: обвинувачення та захисту ». Відповідно, суб'єктом доказування з боку звинувачення, вважає О.С. Александров, повинен бути прокурор, а з боку захисту – обвинувачений і його захисник. Їх права повинні бути рівні, в тому числі в частині отримання фактичного матеріалу і участі в судовому доказуванні.

Слідчий же, на думку О.С. Александрова, « з господаря повинен перетворитися в слугу прокурора, який виявляє, розкриває злочин, отримує фактичний матеріал шляхом провадження гласних і негласних слідчих дій », тобто автор пропонує в особі слідчого поєднати функції оперативно-розшукової діяльності і досудового розслідування [75, с. 4, 5].

Відповідно до цієї концепції О.С. Александровим пропонується « вивести досудове кримінальне провадження зі складу судового доказування і одночасно з цим зняти розбіжності між оперативно-розшуковою діяльністю, до-

судовим слідством і адвокатським розслідуванням».

Автором доводиться необхідність відмовитися від будь якої методології в теорії доказування та наголошується, що «будь-яка «методологія» є сукупність обмежень, добровільно прийнятих на себе дослідником. На думку О.С. Александрова, наявність такої методології «невиправдана перевага одного методу над іншими і означає збіднення своїх можливостей не тільки в дослідженні, але навіть у виявленні предмета; прояв логоцентричного світогляду», що автором заперечується.

Виходячи із зазначеного, О.С. Александров обґрунтовує необхідність відмовитися «від діалектичного матеріалізму як методу пізнання і конструювання кримінально-процесуальної реальності», від «концепції об'єктивної істини – на користь істини судової – вірогідної, конвенціональної, перзуазивної, когерентної» та від теорії відображення (відбиття) [75, с. 6, 7].

При цьому автор вважає, що «індикатором істини є здоровий глузд і громадська думка». Істинними, на його думку, «швидше повинні бути порядок, форма, процедура судового пізнання, а не мета, результат». Він наголошує, що «суду треба прагнути не до того, щоб пізнати «об'єктивну істину», а забезпечити справедливий порядок судового процесу і в його рамках знайти оптимальне рішення у справі».

О.С. Александров вважає, що «судова істина є результатом судового розслідування (боротьби інтерпретацій, аргументації)... Судового розслідування, судового доказування – це моводіяльність, яка опосередковує смисловиробництво. Кримінально-процесуальне доказування являє собою семиозис – породження і функціонування знаків, вибудовування семіотичної структури» [75, с. 8].

В ході кримінального процесуального доказування, зазначає автор, «відбувається розпізнавання «дійсності» у вигляді мовних (знакових) структур, які створюються промовою в судовому

засіданні. Вони сприймаються, розуміються судовою аудиторією раціональним шляхом і на несвідомому рівні за тими схемами та моделями (когнітивними), які закладені в психіку людини мовою. Знаки, пише автор, відсилають не до реальності, а збуджують когнітивну структуру, яка і є система засвоєних з мовою уявлень про світ.

Отже, концепція кримінального процесуального доказування О.С. Александрова, хоча у ній, на наш погляд, є низка дискусійних питань, які потребують свого вирішення, призначена для змагальної моделі кримінального процесу, якою автор пропонує замінити нинішню змішану модель кримінального процесу Російської Федерації. Доцільність впровадження цієї концепції в правозастосовну практику Російської Федерації у сучасних умовах стану злочинності в Російській Федерації, політико-економічної ситуації в країні та стану розробленості цієї концепції автором, на наш погляд, є сумнівною. При цьому слід зважати й на те, що у тих країнах світу, де існує класичний змагальний кримінальний процес (США, Великобританія та ін.), останні десятиліття, у зв'язку з суттєвою якісною зміною злочинності (організованість, професійність, транснаціональність, підвищена суспільна небезпечність та ін.), а також у зв'язку із зростанням її окремих найнебезпечніших видів злочинів (теракти, торгівля людьми, незаконний обіг наркотиків тощо), розширюються й посилюються повноваження органів досудового провадження як суб'єктів доказування. Така правова політика західних демократичних країн відповідає концепції «Контролю над злочинністю», яка в останні десятиліття домінує над концепцією «Захисту прав людини» [76, с. 122–131] і це, на наш погляд, у сучасних умовах стану злочинності у світі та у більшості західних країн, є цілком логічним та виправданим.

Результати аналізу концепцій кримінального процесуального доказування надзвичайно самобутніх й талановитих

авторів В. П. Гмирка та О. С. Александрова дозволяють виділити в їх науковій творчості низку спільних особливостей, на які не можна не зреагувати, тим більше, що ці особливості мають тенденцію до їх поширення окремими прибічниками та послідовниками зазначених авторів, а саме: прагнення викладення своїх наукових позицій оригінальною авторською мовою з порушенням визнаного в науці наукового стилю¹, некоректність наукових дискусій², необґрунтованість окремих наукових положень, які самовпевнено видаються вказаними авторами за аксіоми [77; 78].

Водночас, не дивлячись на висловлені нами критичні зауваження щодо вказаних вище концепцій кримінального процесуального доказування, зазначимо, що кожна з них має надзвичайно високу наукову й практичну цінність, впливає на розробку будь-яких інших концепцій чи є їх основою, а тому потребує глибокого наукового дослідження фахівців.

¹ Так, наприклад, особливістю наукових праць В. П. Гмирка, які видані українською мовою, є те, що у своїх працях він використовує юридичну термінологію, що створювалася в Україні в 20–30 рр. ХХ ст. під керівництвом комуністичних лідерів та не була реалізована, а на сьогодні не є визнаною й поширеною у сучасній Україні. – Докл. див.: *Висоцький З. Українська правничка термінологія (у зв'язку з українізацією органів юстиції) / З. Висоцький // Червоне право. – 1926. – № 8–9. – С. 327–332; Транч Н. С. З історії української правничої термінології: 20–30-ті роки ХХ століття / Н. С. Транч // Наукові записки. Том. 60. Філологічні науки. – 2006. – С. 49–57.*

Наукова термінологія та мова, яку використовує В. П. Гмирко, суттєво відрізняється від сучасної юридичної термінології та сучасної української мови, що значно й штучно ускладнює сприйняття фахівцями наукових поглядів автора.

² Так, наприклад, навряд чи можна визнати коректними такі висловлення О. С. Александрова, що після 1991 р. «залишилися труподі, які розмножилися до неможливості і видають продукти своєї життєдіяльності за науку. Дивно: багатьом подобається це труподство! Чи не цим займаються наші метри теорії кримінально-процесуальних доказів? Втім, я не бачу жодної гідної персони, жодної такої, що заслуговує уваги думки щодо теорії доказів». – Докл. див.: *Александров А. С. О нижегородской Доктринальной модели уголовного-процессуального доказательственного права России: «никто кроме нас» / А. С. Александров: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.iuaj.net/node/1844/>.*

Презентуючи власну авторську концепцію кримінального процесуального доказування у тезисному викладі, у зв'язку з обмеженим обсягом публікації, передусім зазначимо, що ми виходимо із того, що кримінальне процесуальне доказування є пізнавально-практичною правовою й розумовою (логіко-психологічною) діяльністю.

Методологічною основою нашої концепції є теорії пізнання, діяльності, аргументації, інтерпретації. При цьому вважаємо, що в теорії доказування, в залежності від потреб, доцільно використовувати вивідні знання будь-яких наук, за умови не підмінювання предмету теорії кримінального процесу предметом цих наук, й інтерпретувати їх знання відповідно до «кримінальної процесуальної матерії». З урахуванням цього, вважаємо зайвим в межах кримінальної процесуальної науки схоластичні дискусії з тих питань, які не є її предметом.

Наша авторська концепція кримінального процесуального доказування ґрунтується на формі (типі, моделі) вітчизняного кримінального процесу, яка впроваджена чинним КПК України, а також на трьох класичних кримінальних процесуальних функціях: обвинувачення; захист; судовий розгляд та вирішення справи (здійснення правосуддя), які лежать в основі кримінального процесу й, зокрема, кримінального процесуального доказування.

Кримінальне процесуальне доказування як пізнавальна, практична, правова і розумова діяльність має свою зовнішню та внутрішню структури.

Виходячи з комплексного, системного й критичного осмислення наукових поглядів на діяльність у філософії, психології та праві [79; 80; 81; 82; 83; 84; 85; 16 та ін.], нами виокремлюються такі два зовнішні структурних елементи кримінального процесуального доказування, що являють собою єдиний нерозривний процес: 1) отримання доказів; 2) використання доказів.

1) Отримання окремого процесуального доказу – це не одномоментний акт, не пасивна діяльність, а активна цілеспрямована пізнавально-практична й розумова діяльність суб'єктів доказування, яка складається з окремих взаємозалежних та взаємовпливових елементів: а) пошуку, виявлення (встановлення), а при необхідності, вилучення фактичних даних та їх джерел; б) перевірки, оцінки фактичних даних і їх джерел, їх процесуального оформлення (закріплення) й власне надання фактичним даним та їх джерелам уповноваженими суб'єктами кримінального процесу значення певного доказу у кримінальному провадженні.

Зазначені елементи лише умовно виокремлюються як самостійні категорії для всебічного дослідження процесу кримінального процесуального доказування. Вони властиві тією чи іншою мірою кожному із засобів отримання доказів.

Отримання процесуальних доказів – це виключно процесуальна діяльність уповноважених суб'єктів доказування, яка здійснюється на підставі процесуальних норм, а також використання знань логіки, психології та інших наук.

Первинним елементом отримання доказу є цілеспрямована активна діяльність суб'єктів доказування зі відшукування фактичних даних, їх носіїв та їхнього виявлення, що обумовлюється характером вчинених кримінальних правопорушень та конкретною слідчою ситуацією, яка складається у кримінальному провадженні, враховуючи те, що в результаті кримінального правопорушення утворюються сліди, які залишилися на матеріальних об'єктах речового походження чи у свідомості людей як фактична основа майбутніх доказів.

2) Використання доказів як другий етап доказування – це, з одного боку, практична процесуальна діяльність, а з іншого – розумова, що ґрунтується на законах логіки та знаннях психології й інших наук. Ця діяльність полягає в оперуванні доказами, у встановленні на їх підставі обставин, що мають значення для кримінального провадження,

в обґрунтуванні доказами своєї правової позиції сторонами кримінального провадження, в обґрунтуванні відповідних процесуальних рішень уповноваженими суб'єктами, у тому числі й для перевірки вже отриманих доказів та для отримання нових доказів тощо.

Доказування – це об'єктивно-суб'єктивна категорія, яка тісно пов'язана з об'єктивною реальністю, тобто зі слідами злочину, з об'єктивними обставинами, а іншого боку – з суб'єктивним їх сприйняттям суб'єктами кримінального процесу.

Тому цілком обґрунтовано вживаються в теорії та практиці доказування такі категорії як інтерпретація, внутрішнє переконання, судовоговірня, когнітивне трактування доказів, особистий розсуд тощо.

Внутрішніми системоутворюючими структурними елементами кримінального процесуального доказування є такі: об'єкт, предмет, суб'єкт, мета, завдання, засоби, результат. Вказані елементи є взаємозалежними. Їх сутність зумовлена типом кримінального процесу та кримінальними процесуальними функціями, в основі яких лежить процесуальний інтерес суб'єктів (носіїв) цих функцій, який формується на основі відповідних потреб та мотивів суб'єктів кримінального процесуального доказування. Кожен із вище вказаних структурних елементів доказування має свої особливості при реалізації суб'єктами доказування своїх функцій

Одним із основних структурних елементів кримінального процесуального доказування є його об'єкт, який зумовлює його сутність, відрізняє його від інших, у тому числі й споріднених, видів діяльності та впливає на формування усіх інших структурних елементів доказування. Проте у вітчизняній кримінальній процесуальній теорії цей структурний елемент доказування впродовж десятиліть не досліджується, хоча окремі правники ще у 80-ті р.р. минулого століття вказували на нього, проте не давали його визначення й не розкривали сутність [85,

с. 11, 12]. Водночас у теорії кримінального процесу є низка досліджень об'єкта кримінального процесуального пізнання та його співвідношення з предметом пізнання та доказування [87, с. 247; 88, 50, с. 255, 256, 261 та ін.].

Враховуючи теоретичне та практичне значення об'єкту кримінального процесуального доказування, вважаємо доцільним у кримінальному процесуальному доказуванні виділяти поряд з предметом доказування (ч. 1 ст. 91 КПК України) також і його об'єкт, який за своєю гносеологічною і правовою природою співпадає з об'єктом кримінального процесуального пізнання.

Виходячи з філософського розуміння об'єкту, як те, на що спрямована пізнавально-практична діяльність її суб'єкта, об'єктом кримінального процесуального доказування, на нашу думку, є сукупність обставин¹, пов'язаних із вчиненням кримінального правопорушення, на підставі яких встановлюються ті юридично значимі обставини, що входять до предмету кримінального процесуального доказування (ч. 1 ст. 91 КПК України).

Предмет діяльності – це та частина об'єкту, яка зафіксована у свідомості суб'єкта та включена до його практичної діяльності, тобто певні сторони й властивості об'єкта.

Предметом кримінального процесуального доказування є коло обставин (структурних елементів предмету), які підлягають встановленню у кримінальному провадженні. Це коло обставин визначено нормативно у ч. 1 ст. 91 КПК України і конкретизується у відповідній нормі КК України щодо певного кримінального правопорушення.

Незважаючи на те, що об'єкт і предмет кримінального процесуального доказування є спільними для кожного його суб'єкта, проте існують особливості

включення цих структурних елементів доказування до сфери діяльності цих суб'єктів. Зазначені особливості зумовлені функціями кримінального процесу, а також залежністю від встановленого законом обов'язку доказування.

Наступним структурним елементом кримінального процесуального доказування є суб'єкт доказування.

Суб'єктами доказування у змагальному, у тому числі й змішаному кримінальному процесі України, є сторони кримінального провадження: сторона обвинувачення (параграф 2 КПК України) та сторона захисту (параграф 3 КПК України).

Чинний КПК України передбачає й інших суб'єктів кримінального процесу, які мають у ньому свій власний процесуальний інтерес, в межах реалізації якого вони є суб'єктами доказування, проте вони не віднесені законом до жодної зі сторін кримінального провадження (потерпілий (ст.ст. 55–57 КПК України), його представники (ст.ст. 58–59 КПК України), цивільний позивач (ст. 61 КПК України), цивільний відповідач (ст. 62 КПК України), їх представники (ст.ст. 63–64 КПК України) та представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження (ст. 64–1 КПК України)), що є, на наш погляд, недоліком чинного КПК України, який слід усунути шляхом внесення до нього відповідних змін та доповнень, віднісши зазначених суб'єктів, в залежності від природи їх процесуального статусу та процесуального інтересу, до відповідної сторони кримінального провадження, що більш відповідатиме змагальній моделі кримінального процесу.

Слід акцентувати увагу на тому, що суд² не є суб'єктом кримінального процесуального доказування. Його призначення у змагальній чи змішаній моделі кримінального процесу – судовий розгляд та вирішення справи (здійснення правосуддя).

¹ Обставина – це явище, подія, факт і т. ін., що пов'язані з чим-небудь, супроводять або викликають що-небудь, впливають на щось. – Докл. див.: Словник української мови: в 11 томах. – 1974. – Том 5. – С. 584: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/obstavyina>.

² Поняття «суд» охоплюється також і поняттям «слідчий суддя». Слідчий суддя здійснює судовий контроль за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні на досудовому розслідуванні (п. 18 ч. 1 ст. 3 КПК України), що є складовою функції правосуддя.

Діяльність суду у змагальному кримінальному процесі спрямована лише на те, щоб забезпечити реалізацію відповідних прав і обов'язків сторін кримінального провадження у процесі доказування (доведення перед судом своєї правової позиції), визначених КПК України для кожного суб'єкта. Саме на це й спрямовані повноваження суду як активного учасника процесу, а не пасивного його спостерігача, визначені п. 6 ст. 22, ст.ст. 23, 94, 349 КПК України та ін.

Суд у доказуванні використовує докази лише для обґрунтування своїх рішень після перевірки та оцінки доказів за критеріями їх належності, допустимості й достовірності, а також достатності, які надані йому у судовому провадженні сторонами, або отримані судом за ініціативою сторін чи за власною ініціативою в ході забезпечення реалізації сторонами своїх прав та обов'язків, визначених КПК України, у доказуванні.

Мета як структурний елемент кримінального процесуального доказування – це усвідомлений образ передбачуваного результату, на досягнення якого спрямовані дії відповідного суб'єкта доказування.

У теорії кримінального процесу впродовж століть мета доказування є одним із найбільш дискусійних питань вітчизняних та зарубіжних правників, оскільки ця моральна, філософська й правова категорія пов'язана з таким головним питанням кримінального процесу, як вирішення кримінально-правового спору по совісті та справедливості, а цього можна досягти, на наш погляд, лише на підставі вірогідних (істинних) знань про обставини вчинення злочину.

Хоча в багатьох випадках ця мета є недосяжною з різних об'єктивних та суб'єктивних причин, про що свідчить багатовікова практика правоохоронних та судових органів, у тому числі й розвинутих правових країн світу, однак зважаючи на значення вірогідних (істинних) знань для вирішення кримінальної справи, істина як мета кримінального процесуального доказування закріплена у низці процесу-

альних законів західних країн [89; 90; 91; 92 та ін.] і підтримується прогресивними західними фахівцями [93; 94; 95; 96 та ін.], проте інтерпретується по-різному.

Характер та зміст цієї істини як мети доказування впродовж майже двох століть трактується по-різному й вітчизняними правниками та фахівцями пострадянських країн. Йдеться про істину¹ абсолютну, відносну, об'єктивну, формальну, конкретну, вірогідну, судову, практичну, конвенціональну, перзуазивну, когерентну, або ж про доведеність фактів «поза розумними сумнівами» [56; 97; 98; 99 та ін.].

Істина, як мета доказування, визнавалася дореволюційними вченими. Проте поряд зі словом «істина», вживалися в цьому ж значенні також слова «правда», «вірогідність», словосполучення «фактична вірогідність», «матеріальна правда». Так, наприклад, згаданий вже нами Д. Г. Тальберг зазначав, що під матеріальною правдою, досягнення якої має служити кінцевій меті всіх судових дій в кримінальній юстиції, необхідно розуміти таке вирішення про факти і винність, які повністю відповідали б реальним конкретним відносинам даного випадку, тобто тому, що дійсно сталося і є насправді [100, с. 6].

В теорії радянського кримінального процесу в 40-х-90-х роках ХХ ст. як мета доказування найчастіше використовувався термін «матеріальна істина», та «об'єктивна істина». Останній з 60-р. ХХ ст. набув домінуючого значення та був закріплений в КПК України 1960 р. (ст. 22) як принцип об'єктивної істини.

¹ Слід зазначити, що в період радянської епохи питання істини, як і теорії пізнання та, зокрема, її складової – теорії відбиття, були занадто ідеологізовані під комуністичні партійні засади радянського будівництва. Водночас треба визнати і віддати шану вченим тієї епохи, які, не дивлячись на ідеологічний полон та політичний тиск, добросовісно намагалися виконувати свою роботу. Їх наукова спадщина відіграє важливу роль у розвитку сучасної наукової думки.

На сьогодні ми маємо інший небезпечний уклін – низка науковців-«новаторів» непрофесійно, необґрунтовано, безапеляційно, забравшись на могутні плечі наукових гігантів минулої епохи, безсоромно плюндрує їх наукові досягнення, порушуючи елементарні норми етики наукових дискусій. Із зрозумілих причин не бачу потреби у цитуванні цих авторів.

М. С. Строгович під матеріальною істиною в кримінальному процесі розумів повну відповідність висновків слідства і суду об'єктивним фактам дійсності [101, с. 73]. Схожим був зміст і, об'єктивної істини, який розкривався у працях вчених того часу.

Подібною думки щодо істини як мети кримінального процесу дотримується й більшість сучасних правників в Україні та країнах – колишніх республіках СРСР. Хоча з цього приводу висловлюються й інші думки, що формуються під впливом західних юристів – представників наукових шкіл змагальної форми кримінального процесу.

Не вдаючись до широкої дискусії з цього питання, оскільки воно є предметом окремого дослідження, зазначимо, що мету кримінального процесуального доказування слід визначати, виходячи із функціональної структури змагального кримінального процесу та його мети.

Цілком очевидно, що мета доказування кожної із сторін кримінального провадження у змагальному (в тому числі й змішаному) кримінальному процесі, виходячи із його функціональної структури, як правило, не співпадає. Кожна зі сторін кримінального провадження має свою мету, що зумовлена їх процесуальними функціями.

Мета доказування сторін кримінального провадження може не співпадати і з метою кримінального процесу [16, с. 167; 102, с. 46–47].

Завдання кримінального процесуального доказування обумовлюються його метою, а також його об'єктом та предметом. Завданням кримінального процесуального доказування є те, що необхідно зробити для досягнення його мети. Для досягнення мети кожним суб'єктом доказування, в залежності від його правового статусу та від конкретних обставин справи, ставляться відповідні завдання.

Засобами доказування у широкому розумінні є все те, за допомогою чого

воно здійснюється: процесуальні дії, за допомогою яких отримуються докази, заходи забезпечення кримінального провадження і, власне, докази.

У вузькому розумінні процесуальні дії (слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії, є засобами отримання доказів. А докази є засобами логічно-розумового доказування.

Результатом доказування є реалізована його мета – те, що прагнув досягти суб'єкт доказування. Результат доказування може бути як позитивним, якщо мета досягнута, так і негативним, якщо мету не вдалося досягти.

На підставі викладеного вважаємо, що кримінальне процесуальне доказування – це практична, пізнавальна, правова й розумова діяльність сторін кримінального провадження кримінального процесу, що полягає в отриманні доказів (пошуку і виявленні (вилученні) фактичних даних та їх джерел; перевірці, оцінці фактичних даних і їх джерел, їх процесуальному оформленні (закріпленні) й наданні цим фактичним даним та їх джерелам значення доказу у кримінальному провадженні, а також у використанні цих доказів для встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження, в обґрунтуванні доказами своєї правової позиції уповноваженими суб'єктами кримінального процесу, та відповідних процесуальних рішень.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що реалізація запропонованої нами концепції доказування потребує включення запропонованих положень до чинного КПК України шляхом внесення відповідних змін та доповнень до ч. 2 ст. 91, ст. 93 КПК України та ін., що сприятиме, на наш погляд, підвищенню ефективності кримінального процесу у досягненні мети та вирішенні завдань, що стоять перед ним, а також підвищенню його соціальної цінності.

Подальших наукових пошуків потребує кожен із структурних елементів кримінального процесуального доказування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. *Курылев С. В.* Основы теории доказывания в советском правосудии / С. В. Курылев. – Минск, 1969. – 204 с.
2. *Фаткуллин Ф. Н.* Общие проблемы процессуального доказывания / Ф. Н. Фаткуллин. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1976. – 206 с.
3. *Зинатуллин З. З.* Уголовно-процессуальное доказывание: учебное пособие / З. З. Зинатуллин. – Ижевск: Изд-во Уд-мурдск. гос. ун-та, 1993. – 178 с.
4. *Белкин А. Р.* Теория доказывания: научно-методическое пособие / А. Р. Белкин. – М.: Норма, 1999. – 429 с.
5. *Белкин А. Р.* Теория доказывания в уголовном судопроизводстве: монография / А. Р. Белкин. – М.: Норма, 2005. – 528 с.
6. Доказывание в уголовном процессе Российской Федерации (теория и правоприменительная практика): монография / Под ред. В. В. Афанасьева. – М.: Теис, 2012. – 184 с.
7. *Мельник М. М.* От теории доказательств в советской России к теории доказывания в Российской Федерации / В. В. Мельник // Государство и право. – 2013. – № 4. – С. 120–122.
8. *Галузо В. Н.* Теория доказывания в уголовном процессе России (исторический очерк) / В. Н. Галузо // Naukowa przestrzeń Europy – 2014: Materiały X Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji. – Volume 11. Prawo. Przemysł: Nauka i studia, 2014. – S. 3–10.
9. *Погорецький М.* Теорія кримінального процесуального доказування: проблемні питання / М. Погорецький // Право України. – 2014. – № 10. – С. 12–25.
10. *Погорецький М. А.* Щодо назви та предмету теорії кримінального процесуального доказування: проблемні питання / М. А. Погорецький // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Малиновські читання», м. Острогож, 14–15 листопада 2014 року. – Острогож: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. – С. 270–272.
11. *Фойницький І. Я.* Курс уголовного судопроизводства: в 2 т. / И. Я. Фойницький. – СПб., 1910. – СПб., 1996. – Т. 2. – 606 с.
12. Теория доказательств в советском уголовном процессе / Р. С. Белкин, А. И. Винберг, В. Я. Дорохов и др.; редкол.: Н. В. Жогин (отв. ред.), Г. М. Миньковский, А. Р. Ратинов и др. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Юрид. лит., 1973. – 736 с.
13. *Гончаренко В. Г.* Доказування в кримінальному провадженні: науково-практичний посібник / В. Г. Гончаренко; Акад. адвокатури України. – Київ: Прецедент, 2014. – 42 с.
14. *Тальберг Д. Г.* Русское уголовное судопроизводство: пособие к лекциям / Д. Г. Тальберг. – К.: [б.в.], 1891. – 214 с.
15. *Михеенко М. М.* Доказывание в советском уголовном судопроизводстве / М. М. Михеенко. – К.: Вища школа, 1984. – 136 с.
16. *Погорецький М. А.* Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: монографія / М. А. Погорецький. – Х.: Арсіс ЛТД, 2007. – 576 с.
17. *Погорецький М. А.* Нова концепція кримінального процесуального доказування та її реалізація в чинному КПК України / М. А. Погорецький // Актуальні питання доказування у кримінальному процесі: збірник матеріалів науково-практичної конференції (м. Київ, 27 лютого 2015 року). – К.: видавець, 2015. – С. 22–27.
18. *Погорецький М. А.* Доказування у кримінальному процесі: поняття, зміст, структура / М. А. Погорецький // Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні: Матеріали Всеукраїнської наук.-практ. Інтернет-конф. (27 листопада 2013 р., м. Одеса) / відпов. за випуск Ю. П. Аленін. – Одеса: Юридична література, 2013. – С. 17–21.
19. *Лобойко Л. М.* Кримінально-процесуальне право: курс лекцій: навч. посібник / Л. М. Лобойко. – К.: Істина, 2005. – 456 с.
20. *Горский Г. Ф.* Проблемы доказательств в советском уголовном процессе / Г. Ф. Горский, Л. Д. Кокорев, П. С. Елькинд. – Воронеж, 1978. – 303 с.
21. *Кокорев Л. Д.* Уголовный процесс: доказательства и доказывание / Л. Д. Кокорев, Н. П. Кузнецов. – Воронеж, 1995. – 272 с.
22. *Михеенко М. М.* Теоретические проблемы доказывания в советском уголовном процессе: автореф. дис... докт. юрид. наук: спец. 12.00.09 / М. М. Михеенко. – К., 1984. – 47 с.
23. *Стахівський С. М.* Теорія і практика кримінально-процесуального доказування: монографія / С. М. Стахівський. – К., 2005. – 272 с.
24. *Каз Ц. М.* Субъекты доказывания в советском уголовном процессе / Ц. М. Каз. – Саратов, 1968. – 68 с.
25. *Сибилева Н. В.* Допустимость доказательств в советском уголовном процессе / Н. В. Сибилева. – Киев, 1990. – 216 с.

26. *Строгович М. С.* Курс советского уголовного процесса / М. С. Строгович. – М., 1968. – Т. 1. – 470 с.
27. Криминалистика: учебник / Под ред. Р. С. Белкина, Г. Г. Зуйкова. – М.: Юрид. лит., 1968. – 695 с.
28. *Кузнецов Н. П.* Доказывание и его особенности на стадиях уголовного процесса России: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09 / Н. П. Кузнецов. – Воронеж, 1998. – 34 с.
29. *Удалова Л. Д.* Кримінальний процес України: загальна частина: підручник / Л. Д. Удалова. – К.: 2005. – 430 с.
30. *Шейфер С. А.* Доказательства и доказывание по уголовным делам: проблемы теории и правового регулирования / С. А. Шейфер. – М.: Норма, 2008. – 240 с.
31. *Соловьев А. Б.* Доказывание в досудебных стадиях уголовного процесса России: науч. – практ. пособие / А. Б. Соловьев. – М.: Юрлитинформ, 2002. – 160 с.
32. *Павлов Т.* Теория отражения основные вопросы теории познания диалектического материализма / Т. Павлов // Авторизованный пер. с болгар. проф. Ф. И. Георгиева и А. И. Рубина. Вступ. статья проф. Ф. И. Георгиева. – Из-во Ин. лит-ра, 1949–521: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [https://hshhhhh.name/files/books/Тодор%20Павлов%20\(Досев\)%20-%20Теория%20отражения.pdf](https://hshhhhh.name/files/books/Тодор%20Павлов%20(Досев)%20-%20Теория%20отражения.pdf).
33. *Коршунов А. М.* Теория отражения и современная наука / А. М. Коршунов. – М.: Изд-во Московского ун-та, 1968. – 108 с.
34. *Тюхтин В. С.* Отражение, системы, кибернетика. Теория отражения в свете кибернетики и системного подхода / В. С. Тюхтин. – М.: Изд-во «Наука», 1972. – 256 с.
35. *Шингаров Г. Х.* Теория отражения и условный рефлекс / Г. Х. Шингаров. – М.: Издво «Наука», 1974. – 319 с.
36. *Смирнов С. Н.* Диалектика отражения и взаимодействия в эволюции материи / С. Н. Смирнов. – М.: Изд-во «Наука», 1974. – 382 с.
37. *Дейнеко Н. И.* Объективное и субъективное в процессе отражения: (Философский аспект) / Н. И. Дейнеко. – Киев: Изд-во «Одесса. Вища школа», 1978. – 167 с.
38. *Минина М. Л.* Теория отражения и проблема интерпретации: дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 09.00.01 / М. Л. Минина. – Чебоксары, 2007. – 130 с.
39. *Воронков Г. С.* Обязательно ли ощущения являются изоморфными «образами» мира: анализ с нейрофизиологических позиций некоторых аспектов теории отражения / Г. С. Воронков // International Journal «Information Technologies and Knowledge». – 2008. – Vol. 2. – P. 228–232.
40. *Лекторский В.* О классической и неклассической эпистемологии / В. Лекторский // Журнал «ИНТЕЛПРОС – Интеллектуальная Россия»: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.intelros.ru/intelros/reiting/reyting_09/material_sofiy/6142-o-klassicheskoy-i-neklassicheskoy-yepistemologii.html.
41. *Левченко О. В.* Уголовно-процессуальное познание и его роль в установлении истины по делу / О. В. Левченко // Государство и право. – 2003. – № 4. – С. 68–75.
42. *Костицька М. М.* Критика безпосереднього застосування філософії у радянському кримінальному процесі (стосовно доказів і доказування) / М. М. Костицька // Філософські та методологічні проблеми права. – 2011. – № 1. – С. 94–105.
43. *Шейфер С. А.* Нуждается ли в пересмотре традиционное представление о доказывании / С. А. Шейфер // Правовые формы и эффективность доказывания по уголовным делам: Сб. науч. ст. – Самара, 1996. – С. 37–52.
44. *Шейфер С. А.* Собираение доказательств в советском уголовном процессе: методологические и правовые проблемы / С. А. Шейфер. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1986. – 171 с.
45. *Карякин Е. А.* Теоретические и практические проблемы формирования истины по уголовному делу в суде первой инстанции / Е. А. Карякин. – М.: Юрлитинформ, 2009. – 296 с.
46. *Давлетов А. А.* Основы уголовно-процессуального познания: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09 / А. А. Давлетов. – М., 1993. – 56 с.
47. *Орлов Ю. К.* Основы теории доказательств в уголовном процессе: науч. – практ. пособие / Ю. К. Орлов. – М., 2000. – 144 с.
48. *Сергеева Д. Б.* Щодо співвідношення пізнання і доказування в кримінальному процесі / Д. Б. Сергеева // Науковий вісник Київського нац. ун-ту внутр. справ. – 2010. – № 4. – С. 144–149.
49. *Погорецький М. А.* Співвідношення пізнання і доказування у кримінальному процесі та місце в них оперативно-розшукової діяльності / М. А. Погорецький // Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. праць. – 2003. – № 7. – С. 114–132.
50. *Боруленков Ю. П.* Юридическое познание (некоторые методологические, теоретические и праксеологические аспекты): монография / Ю. П. Боруленков; под науч. ред. В. Н. Карташов. – М.: Юрлитинформ, 2014. – 392 с.
51. *Грошевий Ю. М.* Докази і доказування у кримінальному процесі: науково-практичний посібник / Ю. М. Грошевий, С. М. Стахівський. – 2-е вид., стереотип. – К.: КНТ: Фурса С. Я., 2007. – 269 с.

52. *Тертишник В. М.* Теорія доказів: підручник для слухачів магістратури юридичних вузів / К. В. Антонов, О. В. Сачко, В. М. Тертишник та ін.; за заг. ред. д.ю.н, проф. В. М. Тертишника. – К.: Алерта, 2015. – 294 с.
53. *Попова И. А.* Совершенствование законодательства, регламентирующего собиране доказательств в уголовном процессе Российской Федерации: актуальные направления современного этапа: дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / И. А. Попова. – М., 2014. – 207 с.
54. *Попелюшко В. О.* Предмет захисту та його доказування в кримінальній справі: монографія / В. О. Попелюшко. – К.: Прецедент, 2005. – 232 с.
55. *Пискун О. А.* Истина в уголовном судопроизводстве: дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / О. А. Пискун. – И., 2006. – 192 с.
56. *Кухта А. А.* Доказывание истины в уголовном процессе: автореф. дисс. ... доктор. юрид. наук: спец. 12.00.09 / А. А. Кухта. – Нижний Новгород, 2010. – 58 с.
57. *Вапнярчук В. В.* Мета кримінального процесуального доказування / В. В. Вапнярчук // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: юридичні науки. – 2015. – Вип. 1. – Том. 4. – С. 78–82.
58. *Попелюшко В. О.* Судовий розгляд кримінальної справи: навч. посіб / В. О. Попелюшко. – К., 2006. – 234 с.
59. *Яновська О. Г.* Концептуальні засади функціонування і розвитку змагального кримінального судочинства: монографія / О. Г. Яновська. – К., 2011. – 303 с.
60. *Удалова Л. Д.* Суд як суб'єкт кримінальнопроцесуального доказування: монографія / Л. Д. Удалова, В. Я. Корсун. – К: Видавничий дім «Скіф», 2012. – 168 с.
61. *Тертишник В. М.* Теория доказательств: учебное издание / С. В. Слинко, В. М. Тертышник. – Харьков: Арсис, 1998. – 256 с.
62. Кримінально-процесуальний кодекс України: Закон від 28.12.1960 р. // Відомості Верховної Ради. – 1961. – № 2. – Ст. 15.
63. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013 р. – № 9–10. – Ст. 474.
64. Уголовно-процесуальный кодекс Российской Федерации от 18 декабря 2001 г.: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.consultant.ru/popular/upkrf>.
65. Уголовно-процесуальный кодекс Азербайджанской Республики от 14 июля 2000 г. № 907-ПГ: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.unodc.org/tldb/pdf/Azerbaijan_Code_of_Criminal_Procedure_in_Russian_Full_text.pdf.
66. Уголовно-процесуальный кодекс Республики Армения от 01 июля 1998 г.: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1450&lang=rus#7>.
67. *Гмирко В. П.* Доказування у кримінальному процесі: діяльнісна парадигма. Теоретичний аналіз. Проблематизація. СТД – репрезентація / В. П. Гмирко. – Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2010. – 314 с.
68. *Гмирко В. П.* Ретроспективний аналіз уявлень про суть доказування в кримінальному процесі України / В. П. Гмирко // Вісник Академії митної служби України. Сер.: Право. – 2011. – № 2. – С. 112–119: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsup_2011_2\(7\)_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsup_2011_2(7)_20).
69. *Гмирко В. П.* Доказування в кримінальному провадженні: діяльнісний погляд / В. П. Гмирко // Докази і доказування за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (до 75-річчя з дня народження доктора юридичних наук, професора Михайла Макаровича Михеєнка): матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 6–7 грудня 2012 р., м. Київ. – Х.: *Видавець Строчков Д. В.*, 2013. – С. 34–38.
70. *Шумило М. Є.* Поняття «докази» у Кримінальному процесуальному кодексі України: спроба критичного переосмислення ідеології нормативної моделі / М. Є. Шумило // Вісник Верховного Суду України. – 2013. – № 2 (150). – С. 40–48.
71. *Шумило М. Є.* Загальне поняття доказів у КПК України (наукова інтерпретація нормативної моделі) / М. Є. Шумило // Докази і доказування за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (до 75-річчя з дня народження доктора юридичних наук, професора Михайла Макаровича Михеєнка): матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 6–7 грудня 2012 р., м. Київ. – Х.: *Видавець Строчков Д. В.*, 2013. – С. 23–28.
72. *Александров А. С.* К основаниям теории доказательств в состязательном уголовном процессе / А. С. Александров, М. А. Никонов // Вестник Волгоградск. Акад. МВД России. – 2013. – № 2 (25). – С. 68–77.
73. *Александров А. С.* Новая теория доказательств / А. С. Александров: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.iaaj.net/node/406>;

74. *Александров А. С.* Доктринальная модель уголовно-процессуального доказательственного права РФ и Комментарии к ней / А. С. Александров, И. А. Александрова и др. – М.: Юрлитинформ, 2015. – 304 с.
75. *Александров А. С.* О нижегородской Доктринальной модели уголовно-процессуального доказательственного права России: «никто кроме нас» / А. С. Александров: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.iauj.net/node/1844/>.
76. *Погорецький М. А.* Концептуальні підходи до боротьби зі злочинністю і захисту прав людини в зарубіжних країнах / М. А. Погорецький // Проблеми законності: респ. міжвід. наук. зб. / Відп. ред. В. Я. Тацій. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2004. – Вип. 68. – С. 122–131.
77. *Александров А. С.* Аксиомы новой теории судебных доказательств / А. С. Александров: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.iolr.org/mori/wp-content/uploads/2012/10/Александров-А.С. – Аксиомы-новой-теории-судебных-доказательств1.pdf>.
78. *Гмирко В. П.* Зasadничі аксіомы теорії доказування в кримінальному процесі України / В. П. Гмирко // Вісник Академії митної служби України. Серія «Право»: наук. зб. / Акад. митної служби України; гол. ред. К. В. Антонов. – Д.: Акад. митної служби України, 2012. – № 2 (9). – С. 46–52.
79. *Каган М. С.* Человеческая деятельность. (Опыт системного анализа) / М. С. Каган. – М.: Политиздат, 1974. – 328 с.
80. *Щедровицкий Г. П.* Схема мыследеятельности – системно-структурное строение, смысл и содержание / Г. П. Щедровицкий: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.fondgp.ru/gp/biblio/rus/57>.
81. *Щедровицкий Г. П.* Исходные представления и категориальные средства теории деятельности / Г. П. Щедровицкий // Разработка и внедрение автоматизированных систем в проектировании (теория и методология). Приложение I. – М.: Стройиздат, 1975. – 345 с.
82. *Юдин Э. Г.* Системный подход и принцип деятельности. Методологические проблемы современной науки / Э. Г. Юдин. – М.: Наука, 1978. – 391 с.
83. *Леонтьев А. Н.* Анализ деятельности / А. Н. Леонтьев // Вестн. МГУ. Сер. 14. Психология. – 1983. – № 2. – С. 5–17.
84. *Карташов В. Н.* Юридическая деятельность: сущность, структура, виды: сб. науч. тр. / Отв. ред. В. Н. Карташов и др. – Ярославль: ЯрГУ, 1989. – 138 с.
85. *Амирбеков К. И.* Правообеспечительная юридическая деятельность: проблемы теории и практики: Автореф. ... докт. юрид. наук / К. И. Амирбеков. – Ростов-на-Дону, 2006. – 46 с.
86. *Арсеньев В. Д.* Использование специальных знаний при установлении фактических обстоятельств уголовного дела / В. Д. Арсеньев, В. Г. Заблочный. – Красноярск: Изд-во Краснояр. ун-та, 1986. – 152 с.
87. *Зеленецкий В. С.* Объект уголовно-процессуального познания действительности / В. С. Зеленецкий // Вопросы государства и права развитого социалистического общества: тезисы республ. научн. конференции (Харьков, 24–26 сентября 1975 г.). – Х.: Харьк. юрид. ин-т, 1975. – С. 247–249.
88. *Барабаш А. С.* Соотношение понятий «объект» и «предмет» познания и использование их при описании уголовно-процессуальной деятельности / А. С. Барабаш // Юридическая наука и юридическое образование в России на рубеже веков: состояние, проблемы, перспективы. Материалы региональной научно-практической конференции. – Тюмень: Изд-во ТГУ., 2001. – Ч. 3. – С. 41–45.
89. Уголовно-процессуальный кодекс Федеративной Республики Германия / перевод текста П. Головенков, Н. Спица // Universität Potsdam, 2012. – 405 с.
90. California Penal Code // California Law: [Electron resource]. – Access mode: [california penal code laws 243\(b\) & 243\(c\)\(2\)](http://www.calegisl.ca.gov/cpc/).
91. Code Of Criminal Procedure of Texas: [Electron resource]. – Access mode: <http://www.statutes.legis.state.tx.us/Docs/SDocs/CODEOFCRIMINALPROCEDURE.pdf>.
92. New Jersey Rules Of Evidence // New Jersey Judiciary: [Electron resource]. – Access mode: <http://www.judiciary.state.nj.us/mcs/rules/>.
93. *Гуценко К. Ф.* Уголовный процесс западных государств / Л. В. Головкин, К. Ф. Гуценко, Б. А. Филимонов. – Изд. 2-е, доп. и испр. – Издательство «Зерцало-М», 2002. – 528 с.
94. *Stanton B.* Illinois Criminal Law and Practice / B. Stanton. – Chicago, 1955. – Vol. II. – 516 p.
95. *Weigend T.* Is the Criminal Process about Truth: A German Perspective / T. Weigend // Harvard Journal of Law & Public Policy. – 2003. – № 1. – Vol. 26. – P. 157–164.
96. *Roberts P.* Criminal evidence / P. Roberts, A. Zuckerman. – 2-nd edit. – Oxford: Oxford University Press Inc., 2010. – 729 p.
97. *Мурадян Э. М.* Истина как проблема судебного права / Э. М. Мурадян. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристъ, 2004. – 312 с.

98. *Егерова О.А.* Истина как один из критериев эффективности уголовно-го судопроизводства: методологический аспект / О.А. Егерова. – Иркутск: Изд-во БГУЭП, 2014. – 174 с.
99. *Басиста І.* До питання встановлення об'єктивної істини у кримінальному провадженні / І. Басиста // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2015. – Вип. 61. – С. 417–422.
100. *Тальберг Д.Г.* Русское уголовное судопроизводство: пособие к лекциям / Д.Г. Тальберг. – К.: [б.в.], 1889. – Т. 1. – 318 с.
101. *Строгович М.С.* Уголовный процесс: учебник / М.С. Строгович. – М.: Юрид. изд-во МЮ СССР, 1946. – 511 с.
102. *Погорецький М.* Поняття, зміст та структура кримінального процесу: проблеми теорії та практики / М. Погорецький // Право України. – 2013. – № 11. – С. 42–54.

Pogoretskyi M. The new concept of criminal procedural proving.

In the article carried critical analysis of modern concepts of criminal procedure proving. Proved discrepancy these concepts for modern mixed models of criminal procedure. Proposed author's concept of criminal procedural proving and justified advisability of implementing her in modern model of mixed criminal process of Ukraine. The methodological basis of the concept are the theory of cognition, activity, argumentation, interpretation. The concept is based on the form (type) of domestic criminal procedure, which was introduced by the current Criminal procedure code of Ukraine, as well as on the three classical criminal procedural functions: prosecution; protection; judicial consideration and resolving the case (administering justice), that underlie the criminal proceedings and, in particular, of criminal procedural proving.

Proposed that criminal procedural proving as cognitive, practical, legal and mental activity has own external and internal structure. External structural elements of criminal procedural proving that constitute a single indissoluble process: 1) obtaining evidence; 2) using evidence. Internal structural elements of criminal procedural proving are: object, topic, subject, design, objective, means, result. These elements are interdependent. Their essence is due of the type of criminal procedure and criminal procedural functions, based on a procedural interest subject (carriers) these functions, which is based on the respective needs and motivations of criminal procedural proving. Each of the above indicated structural elements of proving has its own characteristics for implementing subjects of proving their functions. Disclosed the content of each of the structural elements of criminal procedural proving and defined his concept.

Keywords: *criminal procedural proving, object of proving, design of proving, means of proving, subject of proving, results of proving, stages of proving, evidence.*

Стаття надійшла до редакції журналу 20.08.2015 р.